

S Z I N H A Z

MÉLYEK A GYÖKEREK

Az évadnyitás előtt kissé hoszszúra nyúlt várakozásba némi izgalom is vegyült: mivel nyit és hogyan nyit az idén a Magyar Népszínház? Ez a kérdés nem az üres érdeklődőé, aki az »intelligens közönség könnyed szórakoztatását« várja a színháztól, hanem azoké a színházbarátoké, akik a színpadot nem csupán a játékosság színterének, hanem inkább és majdnem kizárólag egy komoly kulturális intézmény fórumának tekintik. Ha — a mi viszonyaink között nem is nagyigényűek —, még sem elégszenek meg a pusztán szórakoztatással: maradandó tartalmat várnak a darabtól és művészi formát az együttestől.

A Magyar Népszínház az idén, hogy úgy mondjuk, szerencsés szezonnal kezdett; a szezonnyitó és az évad első három darabja biztató. Gow és d'Usseau, Dickens, Mollière és Gorkij m. ve jó bizonyossága ennek a törekvésnek. A Házitűcsök, a Botcsinálta doktor és a Vaszja Zseleznova műsorra tűzése a színpadon ezt mondatja velünk, — az első bemutató után azonban már az eredményt nézzük és az idei első eredményről mondunk bírálatot.

O'Neil és Steinbeck után kissé félve léptünk a mézötérre, de kellemesen csalódtunk, mert a színpadon olyan amerikai drámáva" találkoztunk, amely — végre — nem tér el a hagyományos drámai formáktól, nem keres valami meglepően újat, hogy éppen ezzel az új formára való törekvéssel adja az amerikai extravagánsat. J. Gow és A. D. Usseau háromfelvonásos színműve szerkezetében, formájában csaknem százszázalékban a régi drámai hagyományokat követi. Beszű gongyítás helyett mérsékletes expozícióval kezd és rendületlenül három síkon viszi végig mondanivalóiban grúdag-cselekményét: a darabban, a színpadon és a nézőtérben.

És mégis új ez a dráma. Új a hangja. A szokványos amerikai szerelmi történetek helyett az amerikai társadalom mély problémájával találkozunk. Ez a probléma sem új, hisz ott lappang már évtizedek, sőt évszázadok óta az amerikai életben, az amerikai társadalmi élet minden rezdülésében, — de ahogy most a szerzők fölvelik itt előttünk a színpadon, abból érezzük az új amerikai forradalmiságot. Az amerikai néger megvetése sokkal mélyebben gyökerező valami, mint ahogy azt az európai ember gondolná. Halljuk is a két szerző szavából: ha a föld felett a pénz és a hagyomány hatalmas őríz is egy mondvacsnált rendet és nyugalmat, ezemi probléma mellett, ami látszólag eltagadható, lázít a néger kérdés. És itt lertünk az újra, amit e darab Stowe óta nekünk adott: lázít nemcsak a feketék, de a fehérek között is, mert »Tamás bátya« elhagyta már a tizenhárommilliók kunyhóját és mert a háború után a szabadság szelleme »átkelt« az Atlanti óceánon is.

Ezzel a szellemmel tér haza Európából Brett Charles, a néger katona, hogy otthon, az Egyesült Államok déli kis városkájában, a hagyományokhoz ragaszkodó dölyfös patriciusok fülledt környezetében megvívja a maga harcát a négerkéért.

Ebben a zárt világban, — ahogy azt a szabadabb szellemű és demokratikus érzelmű Howard Merrick, északi írő látja — »az emberek rabjai a hagyományoknak«, nem csak a »saját vicceikbe«, de a saját életformájukba is szerelmesek. A polgári világ felső tízezerének életébe pillantunk be itt, ahol nemcsak az ősök képe s emléke hagyott órája, de maga az ember is a letűnt világ emléke már, mert annyira rövidlátó és önmagának élő, hogy észre sem veszi a körülötte mezevőhozott világot s azt sem tudja meglátni, hogy ez a világ már tudjdon gyermekeiben is előre mozdult. Akik távozóban vannak, még a hatalmon vannak, de hi-

ba hazudnak és hiába fenyegetőznek is, — Langdon szenátor hiába őrzi tíz körömmel a családi tradíciókat, — mélyen a felső tízezerk alatt mélyek a gyökerek, összefonódnak és már fojtogatnak is. Fojtogatják a szenátort, a leányát Newyt, akít a tragikus szerelme köt a néger tiszthez, idősebb leányát Alicet, akít a polgári humanizmus tesz a néger védőangyalává, hogy önmaga szellemének diadalmát (?) lássa benne és e diadal lehallása után saját kezével vesse tömlőbe a négert. A szenátor antik órája csak egy »ócska« emlék, de elég egy emlék is ahhoz, hogy föltámlion előttünk a két világ közötti mérhetetlen szakadék: a néger kérdés.

A színes kérdés mérhetetlen szakadékot ásott az amerikai fehérek és mellettük élő feketék között s ez a szakadék, — amit Newy titkolt s lemondó szerelme érzékeltet a legszebb művészi eszközökkel, — csak akkor tűnik el vagy csak akkor lesz átlátható, amikor már a másik fél, a néger is szabad.

Brett Charles harcát ez a tragikus tény nem állíthatja meg, még csak nem is csüggeszheti, mert most még tisztábban látja a négereket fenyegető veszélyt. A polgári álhumanizmus csak pillanatnyi szeretet, amely eltűri az elnyomottat, de soha föl nem emeli s az álhumanizmus mögött veszedelmesebb ellenség húzódik meg, mint a nyíltan kilépő, aki vele szemben áll. A képviselőjelölt Roy Maxwell azért mentj a ráfogott lopásért börténbevetett négert, mert az elkövetkezendő választásokhoz gyűíti a népszerűséget és Howard Merrick a demokrat kusan gondolkozó író és mit tud tenni gyenge intervenciónál többet, hász egy társadalom falait, orkölcsét és »mélyen gyökerező« hagyományait nem lehet megváltoztatni tekintélyes ügyvédek közbelépésével. De nem lehet megváltoztatni azt sem, akít a szabadság szelleme harcosává avatott de azokat sem, akik e szellem hitében a harcosok utitársává szegődtek. Mert az öreg szenátor hiába rohan pénzével

és tekintélyével újabb fegyvertársak után, — leánya Newy már elhagyta a családi fészket, a szenátori kastély ódon, rideg és barátságatlan falait, és a patinás órába vésett lemondót a becsületről pusztá szólam marad, amelyből a letűnő társadalommal együtt hullik ki az emberi és társadalmi erkölcsöt jelentő tartalom.

J. Gow és A. D'Usseau a drámában fölvetették a kérdést, mintha nem is mondtak volna többet, csak azt, amit Howard Merrick északi író szájába adott: ...»így bánunk a négerekkel!« Mi azonban úgy éreztük, hogy ebben a darabban benne van a dőlő államok polgári társadalmának egész élete. És a Magyar Népszínház együttesének legfőbb erénye az, hogy földolgozásában nem mosódott el a drámának ezt a mondanivalót megragadó lényege. Amit az éismerés mellett föltétlenül meg kell mondanunk, az főleg a szövegközi játék hiányára vonatkozik. Helyenként úgy éreztük, hogy a szereplők betanult szöveget mondanak. (Brett, Merrick, Bella, s részben Alice is) mintha nem is ők mondanák, hanem a szerző. És ahol a nagy jelenetek főszakadoztak, — az első és a harmadik felvonásban — érezhető volt, hogy a színész nem él együtt a darabbal: nem maga teremti a hangulatot, nem az átélésre és az ábrázolásra támaszkodik, hanem átengedi mindezt a szövegnek; hadd mondja el az helyette. Németh Rudolf helyenként inkább tolmácsolja Brette mint él, bár maga mellett érzi a Garay alkotó Langdon szenátort és Ferenczy Ibolya által megformált Newyt, akik magukkal hozták a színpadra a szenátori kastély egész fülledt levegőjét. Itt két nagy jelenetre emlékeztettünk: a lincselés jelenetére, amikor Ferenczy Ibolya művészi hangszerének egész skáláját szóltatta meg és a szenátor családi összeomlásának jelenét, amikor Garay Béla az összeomlott ember tragikumának minden rezdülését megmutatta és elhitette velünk. Ez a legtöbb, amit e darab bemutatóján láttunk s amit igényeink növekedé-

sével látni szeretnénk az együttes elkövetkezendő darabjainak földelgozásában is.

A rendező Sándor Sándor színházi rendezői pályájának talán a legnehezebb feladatát kapta. Bár hosszú volt az idő, aránylag hosszú, amit a színház előkészületekre számított, de mégsem elegeadő, hogy a darab teljes anyaga megérjen a bemutatásra. Jóllehet, a rendezés technikai része a közönség elismerését érdemelte ki, a művészi szempontok azonban nem is olyan kevés kivánni valót hagytak maguk után. A legszembetűnőbb az összehatás állandóságának a hiánya: a nagy jelenetek, (főleg az első felvonásban, de mondhatjuk, hogy helyvel közel a harmadik felvonásban is) belevesztek a gyorsan pergő szövegbe. A kimondott szó olykor messze elkerülte a közönség figyelmét, nem talált visszhangra, nem ébresztett gondolatot s így nem tudta belekapcsolni a játék atmoszférájába a közönséget. Ugy éreztük akkor, ezeknél a jeleneteknél, hogy a színházi cselekménye csak a színpadon él és nem a nézőtérben is. Egy-egy színpadi képlenyűgőzően hatott, mintha az együttes minden erejét és szívét beleadta volna, azután fölszakadt ez az egység, ez a finoman átszőtt drámai atmoszféra s szinte sajnálta a néző, hogy állóképbe nem rögzíthette az előbbit, hogy a szövegeknyv nyomán sietve pergő képek el ne mossák megragadott művész élményeit.

A Magyar Népszínház ennek a drámának a bemutatásával mindemellett olyan művészi teljesítményt nyújtott, amelynek tanulmányozásával és elemzésével a színháztudományunknak már fejlettebb fokán érdemes és kell is foglalkoznunk.

Halász Vilmos

»NÉPOKTATÁS«

A napokban jelent meg a Vajdasági Autonóm Tartomány Népművelési ügyi osztályának kiadásában a »Népoctatás« című magyar nyelvű pedagógiai folyóirat. Megjelenése újabb hozzájárulás a jugoszláviai magyarság kulturális fejlődéséhez és újabb tanúbizonyosság arra, hogy országunkban valóban a lenin-sztalini tanítás alapján nyer gyökeres megoldást a nemzeti kérdés. A nemzetköziség és nem a nacionalizmus irányában haladunk, mert a kisebbségeknek, közöttük a magyarságnak is teljes lehetősége van kulturáját anyanyelvén fejleszteni. De főleg nagy a folyóirat megjelenésének jelentősége a JKP V. kongresszusa után amely a népművelési munkásai elé ismételt nyomatékkal tűzte ki a feladatot: gyermekeinkből az új szocialista társadalom embereit nevelni, akiket — mint Gyilasz mondja — ösztönesség, önzetlenség, igazságszeretet és törhetetlen hazaszeretet jellemez.

A folyóirat megjelenése nagy hiányt pótol. Jelentős mértékben hozzájárul a magyar tanítók és tanárok mindennapi munkájának megkönnyítéséhez. Elnémetlenül megvilágítja gyakorlati munkájukat, távlatot nyit előttünk és megmutatja milyen úton halad közösségünk és vele együtt milyen úton kell haladnia a nevelésnek is, azonkívül általánosítja a gyakorlati munka tapasztalatait Erre hivatott az új magyar nyelvű folyóirat, mely reméljük kellő visszhangra talál a magyar nevelőmunkások között. Azt is reméljük, hogy mind több magyar tanító és tanár rövidesen nemcsak az olvasók, hanem a munkatársak táborába is belép hogy gyakorlati tapasztalatait egy-egy cikkben tanulmányban, vagy tudósításban közzétéve hozzájárul az új szocialista Jugoszlávia pedagógiai tudományának teljes kibontakozásához.

Már az első számban közölt írások címei is mutatják, hogy a folyóiratban csupa olyan kérdéstről van szó, me-